

D: CYPRIANI
SOAREZ SOCIE-
TATIS IESU,

*De Arte Rhetorica libri tres ex Aristotele,
Cicerone, & Quintiliano præcipuè
deprompti.*

**Nunc ab eodem autore recogniti, & multis
in locis locupletati.**

*Na liv. do Col. Real
de W. Paul*

Cum facultate Ordinarij & Inquisitorum. !

CONIMBRICÆ.

Apud Ioannem Barrerium Typ. Reg.

Anno Dñi. 1575.

*D. Cyprianus Soares Christiano
Lectori. S.*

LONGE profecto melius, atq; prudentius studijs suis consulunt, qui optimos auctores in omni disciplinarum genere legendos sibi atq; imitandos proponunt, quam qui his neglectis, delectu omni ac discrimine remoto, quosuis cupidissime sequuntur. Quod si quis vetera paulò altius repetere voluerit, quocunq; se animo & cogitatione cõuertet, hoc ita esse cõperiet. Ut enim alios omittam, qui in bonarum artium studijs liberalissimis sunt doctrinisq; versati, satis canstat Platonem ingenio, doctrina, & copia dicendi longè omnibus superioribus præstitisse. Ergo ex eius disciplina quot viri, quanta scientia, quantaq; in suis studijs varietate, & copia, quam admirabiles extiterunt? Atq; ut alios fileam, quorum scripta temporum iniuria perierunt, illi & Aristotelem summum philosophũ, & Demosthenem omnium oratorum facile principẽ proculdubio debemus. Siquidem Aristoteles totos viginti annos Platonem audiuit. Demesthenes vero eũdem non solum audiuit, sed etiã lætitavit. Quid Ciceronem ad tantum in philosophia, & eloquentia decuse euexit? An non Platonis, Aristotelis & Demosthenis imitatio? Finis non fit, si velim eos numerare, qui ex Aristotelis disciplina in omni doctrinæ & ingenij laude præstantes prodierunt. Tanti refert, quem imiteris, quem legas, quem admireris. Hoc intellige ates nostræ soc etatis præceptores, ex eo tempore quo iuventutẽ, virtute & literis informant, eos auctores discipulis exponunt, qui præter ceteros in suo genere floruerunt. Qua de causa molestius

lestius

lestius etiam ferebāt nullum esse librum veterum scripto-
rum, qui adolescentibus discendi cupidis primum aditum
ad eloquentiam aperiret. Non quod doctrina dicendi fa-
rum Latinis literis sit illustrata, nam & Quintilianus de ea
diligentissimè simul & doctissimè scripsit, & in libris Cice-
ronis tantum est curæ, tantum suauitatis, elegantiæ atq; do-
ctrinæ, ut ne apud Græcos quidem aut pluribus, aut meli-
oribus præceptis orationis facultas sit exornata: sed quod
ad primam tyronum institutionem eorum scripta minus
sint accommodata. Quid enim discipulis ad hæc studia
ingrediētibus explicarent? Quintiliani libros? sunt illi qui-
dem, ut dixi, summa diligentia, singulari iudicio, summa
etiam eruditione conscripti. at ita sunt longi, sic nonnun-
quam obscuri, ut maius otium & acrius iudiciū desiderent,
Partitiones oratorias? at ita sunt breues, & concisæ, ut mul-
tas & magnificas eloquentiæ opes constructas & recondi-
tas nimis anguste coarctent. Libros de oratore ad Quintū
Fratrem? at in dialogo sunt scripti. Præcipuas autem in illis
partes habent L. Crassus, & M. Antonius homines ut di-
gnitate sic eloquentia in Romana Repub. maximi, qui mi-
nora illa, sed discipulis in primis necessaria celeriter trāsi-
gūt, quæ vero sunt à vulgari intelligētia magis remota, ea,
non facile dixerim, ornatiùs ne an copiosius prosequātur.
Huc accedit, quòd dum Crassus perfectum, Antonius cō-
munem informat oratorem, magnis altercationibus, qui
dialogorum est mos, in contrarias partes differitur, quod
mediocriter quidem eruditus, qui iudicij iam aliquid ha-
bent, non solum magnam & ingenuam delectationem, sed
mirabilis etiā utilitatis fructum affert, tyronibus non itē,
qui disputationis vim atque incitationem aspiciunt, vesti-
gia ingressumq; vix intuentur. Duos de Inuentione libros
puero sibi inchoatos, & rudes Cicero excidisse affirmat,

A II

propte-

propterea quòd nec orationis expoliendæ & conformandæ
rationem docent, nec inueniendi fontes ab Aristotele de
monstratos aperiuunt. Itaq; multa in eis præcepta sunt, quæ
editis postea libris idem Cicero improbavit. Libri verò ad
Herennium, à quocunq; illi sint scripti, similem inueniendi
viam demonstrant, & quædam de statu, multa de verborū,
& sententiarum continent ornamentis diuersa ab his, quæ
Cicero, & Quintilianus eisdem de rebus tradiderunt. To-
picorum liber tantum modò declarat viam ab Aristotele
inuentam ad reperiendum in omni ratione argumētum:
& quoniã ad Trebatium iuriscōsultum scriptus est, exem-
pla habet ex intima iuris sciētia desumpta, quæ vsq; eo sunt
difficilia, vt sua obscuritate multos ab eius libri lectione re-
ijciant. In oratore vero ad Brutum quæ sit optima species,
& quasi figura dicendi Cicero disertissime exponit. Sed
cum ad Brutum scriberet vulgaria præcepta per multa, quæ
discendi studiosis vehementer conducunt, breuiter per-
currit, vel penè præterit. Quæ vero de orationis numero
mirabiliter præcipit, vt aduentibus ad eloquentiam vtilia
sint, ordinem alium, & exemplorum lumen desiderat. His
de causis cupiebant nostri præceptores, vt omnes eloquen-
tiæ partes explicatæ definitionibus, exemplis illustratæ ex
Aristotelis sentētia, Ciceronis vero & Quintiliani non sen-
tētia solū, sed plerūq; etiã verbis aliquo libro, via & ordine
comprehenderentur. Futurum enim existimabant si id fie-
ret, vt discipuli simul cū vulgaribus Rhetoricæ præceptis
illa magis recondita de argumētorum locis, de amplifica-
tione, de orationis forma & numero perciperent. Quam
ego prouinciam cum eorum volūtate suscepissem, quibus
libenter vitæ meæ rationes commisi, his tribus libris dicē-
di præcepta, quantum exiguæ ingenij mei vires efficere &
consequi potuerunt, complexus sum, vt iuuarescē-

res ad legendos Aristotelis, Ciceronis & Quintilianii doctissimos libros, quibus eloquentiae fontes continentur. Neque verò ignoro multa horum, quae à veteribus sunt tradita, à his à quibus defendi æquius erat, editis etiã libris oppugnari. Sed cū à multis, qui singulari doctrina sunt præditi, eadē defensa sint, mihi consilium fuit, de his, quae tot doctissimorum seculorum approbavit cōsensus, nihil sine ratione mutare. Imo vero te Christiane lector vehemēter oro atq; obsecro, ut hanc libidinem temere contradicendi veteribus scriptoribus de animo tuo penitus euellas, ne ad eius perniciem lōgius deinde serpat. Nam simul atq; cupiditas hæc ad ingenium tanquam fax ad materiam adhæsit, incredibile dictu est, quae continuo excitet incendia. Illud etiam tibi persuadeas velim, nos nihil magis cupere, quàm

ut virtute & literis maximè sis ornatus, ut Christo

Iesu, qui est parens & salutis vitæ no-

stræ, gratus sis &

iucundus.

IN LIBROS DE ARTE Rhetorica Authoris Proœminm.

Ationis & orationis tanta est similitudo, vt Græci, qui non intelligendi solum, sed loquēdi etiam principatum tenuerunt vno, vtranq; vocabulo, Latini Græcorum prudentiæ æmuli eodem pene nominarint. Est enim oratio quasi rationis imago quædam. Rationem in mente, cui regnum totius animi tributum est, Deus Opt. Max. posuit: orationis sedē idem summus opifex in celsissima ac nobilissima corporis parte collocavit: ratio est sicuti lux quædam lumenq; vitæ: oratio est rationis decus & ornamentum: ratio regit ac moderatur proprium animum: oratio flectit etiam alienos: rationis est species admirabilis, eam tamen intus latentem orationis pulchritudo declarat. Ita quod lumen est soli principi ac moderatori luminum reliquorum, id est oratio rationi dominæ ac reginæ rerum omnium. Hinc nimirum, fit, vt summi illius rectoris mundi huius bonitatem, sapientiam, vim & potestatem suspiciendam, admirandamq; hominum generi vt rationis, sic orationis vis & natura cogat confiteri. Quid enim admirabilius esse potest, quàm cogitationes tam multas, tam excellentes, tam varias atq; multiplices orationi commendari? Orationem vero exceptam aëre quasi vehiculo incredibili celeritate breuissimo temporis spatio ad quam plurimos peruenire? ac postremo per tenuissimos aurium meatus singulari opere artificioq; perfectos in alienos animos introire, atq; in eistam perfecte tam insigniter imprimere speciem suam, vt mœrentes consoletur, torpentes excitet, afflitos erigat, inani lætitia elatos cohibeat, & in quemuis denique motum audire rem impellat? Quod si orationis tanta præstantia est, non potest non maxima esse dignitas Rhetoricæ, qua ornandæ orationis doctrina continetur. Eadem enim hominis ratio, quæ ceteras artes inuenit, dicendi quoq; artificium illustravit. Nam primo terrâ peruagata non modo eius formam, situm, fœcūditatem, sed eorum etiam quæ in ea gignuntur varietatem, usum, naturamq; cognouit. Tum mare ingressa profundum & immēsum, quot genera, quàmq; dispersa degentium in eo belluarum inuestigauit? Exin siderum ornatum & pulchritudinem admirans, cognito prius aëre & his, quæ

ex eo generantur, in cœlum vsq̄ue penetrauit. In quibus rebus tam multis, tam varijs, tam disjunctis, tam abditis atque obscuris inuestigandis, si tanta fuit rationis sagacitas, & solertia in expolienda oratione, quæ eius comes, & interpretis est, non minori profecto fuit cura. Hic est eloquentiæ ortus, hæc nobilitas, hæc cum ratione coniunctio. Qua de causa vehementer vigilandum est ijs, qui sapiëntiæ flagrant studio enitendumque omni cura ac diligentia, vt Rhetoricæ dialecticæque præceptis optime cognitis, ad reliquarum artium fastigium contendant. Quam viam iucundam, facilem, breuem & quasi compendiariam, non modo non asperam atque arduam, aut longam esse comperient. Quod vt facilius consequantur, hi tres libri artificium dicendi à veteribus traditum breuiter explicabunt. Et in primo quidem libro, qui de Inuentione est, sedecim argumentorum loci sunt explicati simul cum his, quæ ad permouendos animos ex eisdem locis eruntur. Præcepta etiam quedam sunt exposita ad exornationem & deliberationem accommodata. In secundo vero, qui dispositionis præcepta continet, de orationis partibus, de statu, iudicatione, & ea controuersia, quæ ex interpretatione scripti existit: præterea de ratiocinatione, enthymemate, inductione & exemplo agitur. Et quoniam frequens mētio facta est ab antiquis autoribus Epicherematis, Soritis, & Dilemmatis, eorum vis explanatur. Tertius denique liber docet orationis ornatum, qui est in verbis vel simplicibus, vel coniunctis. Itaq̄; de verbis nouis, de inusitatis, de tropis, de luminibus verborum, & sententiarum, de origine, causa, natura & vsu orationis aptæ, ac numerosæ, tum ad extremum de memoria, & pronunciatione in eo differitur. Sed quo maior utilitas ex eloquentia percipi possit, Christianis præceptis diligenter ea purganda est. Vt enim bonus agricola uitem, quæ syluescit, & in omnes partes nimia funditur, ferro coercens: tum fructu lætiorem, tum aspectu pulchriorem reddit: sic eloquentia si amputetur errorum inanitas, in quos delapsa est vitio hominū diuinas leges ignorantium, suam admirabilem speciem recuperabit. Excidatur igitur mentiendi licentia, quam seuerè diuinis præceptis interdictam oratori. Quintilianus & antiqui rhetores cōcedūt: amputetur procacitas & vitium illud reterrimum lacerandi alios probris, contumelijs, maledictis, cui vtinam ne Demosthenes & Cicero tātōpere indulgissent: reseretur arrogantia & inanis laudis appetitus, qui acie animi perstringit: intelligatur iniquum esse tenebras auditoribus offundere, ne verum perspiciant, & suffragium atque sententiam dicendo

cendo

ecendo corrumpere, quod à Græcis & Romanis orataribus est factum.
tatum. His tot, tantisque deletis maculis, continuo existet illa diui-
na & cœlestis Christianæ eloquentiæ pulchritudo, quæ tanto erit
præclara magis & eximia. quanto diligentius ad omnium hominū
utilitatem conferetur, & ad laudes celebrandas Dei Opr. Max. qui
sermonem homini dedit ad societatem & coniunctionem cum ho-
minibus tuendam. Hæc est illa Christiana eloquentia, qua Grægo-
rius & Basilius nobilissimum par amicitiae, doctrinæ sanctitatis plu-
rimum præstiterunt, & Iuliani amentissimi, & profligatissimi ho-
stis religionis impetus omnes fregerunt: hac excelluit Athanasius
vir sanctissimus, quem nec sequissima periculorum tempestas, nec
humanorum commodorum aura potuit vnquam de suo cursu di-
mouere, quin Arrij impium & consceleratum comprimeret furo-
rem: hac floruerunt Chrysoptomi, Ambrosij, Augustini, Hieronymi,
Cypriani, qui Christianæ Reip. fuerunt lumen longe clarissimum.
Vt alios quam plurimos omittam, quorū est copia digna Christiani
nominis gloria. Hostales ac tantos viros qui volet imitari,
colat Christianam eloquentiam, quæ ex diuinarum
rerum cura & contemplatione, ex diuinarū
rerum cura & contemplatione, ex
Christi Iesu amore, ex maxi-
marum deniq; artium
studijs efflorescit.

De arte Rhetorica

LIBER I.

¶ Quid sit Rhetorica, quod eius officium, & finis.

Caput. I.

RHETORICA EST
vel ars, vel doctrina
dicendi. Ars est, quæ

Quid sit ars

dat rationes certas,
& præcepta facien-
li aliquid, quæ ha-
bent ordinem, & quasdam errare in fa-
ciendo non patientes vias. Esse autem elo-
quætiæ artem perspicuum est: cum enim
rerum minimarum sine arte nulla sit, ho-
minum est parum cõsideratè iudicantium,
credere maximarum rerum nullã esse ar-
tem. Dicere est, ornatè, grauitè & copi-
osè loqui. Rhetoricæ officium est, dicere

Rhetorica
est ars.

Officium &
finis Rhetorice.

A appo=

Arist. lib. 1.
Rhet. c. 1.
De clar. or.
Quint. li. 2.
cap. 18.

Offic. 2.

Arist. 1. lib.
Rhet. ca. 8.
De inuent.
1.

DE ARTE

appositè ad persuasionem: finis persuades-
 re dictione. Ut enim gubernatori cursus se-
 cundus, medico salus, imperatori victoria
 ut moderatori Reip. beata civiũ vita pro-
 posita est, ut opibus firma, copijs locuples,
 gloria ampla, virtute honesta sit, sic ora-
 tori nihil aliud propositum est, nisi ut di-
 cendo persuadeat.

Cic. li. 5. de
 Rep. est au-
 tẽ is locus
 lib. 8. epist.
 ad Att.

De utilitate, dignitateque Rhetoricæ.
 Caput. 2.

Eloquẽtiæ
 dignitas.

Dignitas eloquentiæ, vel ex eo intelligi
 potest, quod in omni libero populo, ma-
 ximeq; in pacatis, tranquillisque civitatibus
 præcipuè semper floruit, semperq; domina-
 ta est. Quid enim aut tam iucundum cognitu,
 atque auditu, quam sapientibus sententijs,
 gravibusque verbis ornata oratio, & per-
 polita: aut tam potens, tamq; magnificentum,
 quàm hominum animos vnius oratione
 conuerti? Quid admirabilius quàm res splẽ-
 dore

Arist. lib. 1.
 rhet. c. 1.
 De orat. 2.
 Quint. li. 2.
 cap. 17.

De amplificatione à similitudine atque
exemplo. Cap. 38.In Ver. a. 6.
7.

Cicero Verris auaritiam, qua multorū
bona deuorauerat, exemplis exaggera-
uit his verbis. Non enim Charybdim tam
infestam, neque Scyllam nautis quàm istū
in eodem freto fuisse arbitror. Virgilius
etiam ex hoc loco pulchritudinem Æneæ
pulcherrimis carminibus amplificauit.

Ænci. 3.

Restitit Æneas, claraque in luce refulsit,
Os, humerosque deo similis: namque ipsa decoram
Cæsariem nato genitrix, lumenque iuuentæ
Purpureum, & letos oculis adflarat honores:
Quale manus addunt ebori decus, aut vbi flavo
Argentum, pariusue lapis circumdatur auro.

Idem mirificè expressit vim, qua Æneas
in Turnum hastam coniecit.

Ænci. 12,

Cunctanti telum Æneas fatale coruscat,
Sortitus fortunam oculis, & corpore toto
Eminus intorquet: murali concita nunquam
Tormento si saxa fremunt, nec fulmine tanti
Dissultant crepitus: volat atri turbinis instar,
Exitium dirum hasta ferens.

Pro Mil.

Ab exemplis verò est illa Ciceronis ampli-
ficatio pro Milone, quamobrem vteretur
cade

eade confessione Titus annius, qua Hala,
 qua Nasica, qua Opimius, qua Marius
 qua nosmetipsi. Et in Catilinam, An vero
 vir amplissimus. P. Scipio Pontifex maxi-
 mus Tiberium Gracchum mediocriter la-
 befactantem statum Reip. priuatus inter-
 fecit: Catilinam vero orbem terræ cæde atq;
 incendijs vastare cupientem nos Consules
 perferemus? nam illa nimis antiqua præ-
 tereo, quòd Q. Seruilius Hala Sp. Melium
 nouis rebus studentem manu sua occidit.

De fictis personis & mutis rebus

Cap. 39.

Cicero in oratione pro Cælio Appio Cæ-
 co vita olim functo sermonem attribuit.

Magnam vim habet ad animos permouendos cum mutis personis sermonem damus.
 Illa etiam oratio ad permouendos animos
 magnam vim habet, cum mutis personis ser-
 monem damus, vt Cicero fecit contra Cati-
 linam, Etenim si necum patria, quæ mihi
 vita mea multo est charior, si cuncta Italia,
 si omnis Respub. loqueretur. M. Tulli

quid

Orat. 12

Orat. 6

Orat. 19

quid agis? & ea, quæ sequuntur. Eandem etiam in eadem oratione cum Catilina loquentem facit eleganti oratione, cuius initium est, Nullum iam tot annos facinus extitit, nisi per te: nullum flagitium sine te. Fecit & Lucanus eandem cum Iulio Cæsare loquentem, priusquam ille Rubiconem fluvium, qui dirimit Galliam ab Italia, transiret.

Lib. 2.

Ventum est parvi Rubiconis ad undas
 Ingens vis, duci patriæ trepidantis imago,
 Claræ per obscuram vultu mestissima noctem:
 Turrigero canos effundens vertice crines
 Cæsareæ proceræ, nudisque astare lacertis,
 Et gemitu permixta loqui. Quò tenditis ultra,
 Quò fertis mea signa viri? si iure venitis,
 Si ciues: huc usque licet.

Quæ sint ad amplificandum adhibenda.

Cap. 40.

In partit.

SI causa patitur, ea sunt ad amplificandum adhibenda, quæ magna habentur: quorum est duplex genus. Alia enim magna natura videntur, alia usu. Natura

Ad amplificandum adhibenda sunt, quæ magna habentur.

Duplex est genus rerum magnarum.

ut

ut cœlestia, ut diuina, ut ea, quorum obscura
 causa, ut in terris, mūdoq̄ admirabilia,
 quæ sunt: ex quibus similibusq̄, si attēdas,
 ad augendum multa suppetunt. Vsu habēta
 tur magna, quæ videntur hominibus aut
 prodesse, aut obesse vehementius: quorum
 sunt genera ad amplificādum tria. Nam
 aut charitate mouentur homines, ut Dei,
 ut patriæ, ut parentum: aut amore, ut fra-
 trum, ut coniugum, ut liberorum, ut fami-
 liarium: aut honestate, ut virtutum, maxi-
 meq̄ earum, quæ ad cōmunionem hominū
 & liberalitatem valent. Ex his & cohōra-
 tiones sumuntur ad ea retinenda, & in
 eos à quibus ea violata sunt, odia incitātur,
 & miseratio nascitur, proprius locus augē-
 di in his rebus, aut amissis, aut amittendi
 periculo. Quauis enim neque ad proban-
 dum, neq; ad amplificādum adhiberi quic-
 quam potest, quod ex locis petitum non sit,
 tamen ea ipsa, quæ petuntur è locis ad am-
 pli-

Rerum vſu
 magnarum
 generum sunt
 ad amplifi-
 candū tria.

Maxime
 mouentur
 homines
 honestate
 virtutum
 quæ ad cō-
 munionem
 hominum
 valent.

Quæ petū-
 tur è locis
 ad amplifi-
 candū ma-
 gna esse de-
 bent.

pli-

In Catilin.
Or. 4.

plificandum magna esse debent. Sic fecit Ci-
cero in Catilinam cum ait, *Qua propter de
summa salute vestra & populi Romani P.
C. de vestris cōiugibus ac liberis, de aris ac
focis, de fanis ac templis, de totius vrbis te-
etis, ac sedibus, de imperio, de libertate, de
salute Italia, deq; vniuersa Rep. decernite
diligenter, vt instituistis ac fortiter. Pleraq;
omnia sumpta sunt è loco àb adiunctis, sed
sunt vsu magna. Virgilius etiam cum Iulij
Cæsaris deplorat mortem à rebus natura
magnis, quas ad locos supradictos referre
tamen possis, amplificationem duxit.*

Quæ petun-
tur è locis
ad amplifi-
candum ma-
gna esse de-
bent.

Georg. 1.

*Ille etiam extincto miseratus Cesare Romam,
Cum caput obscura nitidum ferrugine texit:
Impiaq; eternam timuerunt secula noctem.*

*Quam vsque ad libri finem elegantissime
prosequitur.*

Quid in amplificatione seruandum.

Cap. 41.

In part.

Nihil in amplificatione nimis enucle-
andum est. Minuta est enim omnis

Minuta est
omnis dili-
gentia.

D dilis

diligentia, hic autem locus gr̄adia requirit.

Quo gene-
re amplifi-
cationis v-
tendū in ex-
ornatione.

In cohorta-
tionibus bo-
norū & ma-
lorum enu-
meratio per
amplifica-
tionem tra-
ctanda est.

Illud est iudicij, quo quaq; in causa genere
vtamur augēdi: in illis enim causis quæ ad
delectationem exornantur, ij loci tractandi
sunt, qui mouere possunt expectationem,
admirationem, voluptatem. In cohortatio-
nibus autem bonorum ac malorum enume-
rationes & exempla valent plurimum. In
iudicijs accusatori fere quæ ad iracūdiam,
reo plerūque quæ ad miserationem perti-
nent. Nonnunquam tamen accusator mis-
ericordiam mouere potest, & defensor
iracundiam.

Cur quædam inuentionis præcepta ad causarū
genera dētur accōmodata: & de dignitate
exornationis. Cap. 42.

ET si ex supradictis fontibus omnis ad
omnem orationem manat inuentio, ta-
men veteres oratores de generibus causa-
rum (vt discentium minuerent laborem)
seorsū præcepta tradiderūt. De præceptis
autem

autem exornationis in primis dicendū est.

De Orat. 2.

Nam & latum genus est saneq̄ varium, ut quod ad laudandos claros viros, & ad improbos vituperandos suscipiatur: ad aliorum etiam vel animalium vel carentium

Laus generis demonstratiui.

Quint. li. 3.
cap. 9.

anima laudem vel vituperationem adhibetur, ut Cicero laudes Pompeij in Oratione pro lege Manilia, Siciliae in actionibus in

3. Act. 4.

Verrem, studiorū verò humanitatis in oratione pro Archia poëta exornauit. Accedit etiam ad eius commendationem, quòd nullum est genus orationis, quod aut vberius ad dicendum, aut vtilius ciuitatibus esse possit, aut in quo magis orator in cognitione virtutum vitiorumque versetur. Conficitur autem genus hoc dictionis ad animi motus leniter tractandos, magis quam ad fidem faciendā, aut cōfirmandū accommodatè. Propriū enim laudis est res amplificare & ornare. Quā ob causam Aristoteles, & postea Cicero, & Quintilianus idoneam maximè

Animi motus leniter in exornatione tractatur.

Arist. lib. 1.
Rhet. c. 6. &
Quinti. li. 3.
cap. 9.

Arift. lib. 1. Rhet. c. 6. & Quinti. li. 3. cap. 9.

Dij inter

Exornatio
maxime i-
donea ad
scribendū.

inter omnia genera causarum existimaverunt adscribendum exornationem.

Ex tempore præterito quomodo laus
ducatur. Cap. 43.

Laus vino-
rum in duo
tempora di-
uiditur.

Laus mor-
torū i tria
tempora di-
uiditur.

Dupliciter
tractatur
laus eorum
quæ ante ho-
minē sunt.

Laus hominum, cuius cognita præcepta
facile ad res aliàs transferentur, diuidi-
tur in tēpora, quodque ante eos fuit, quoꝝ
ipsi vixerunt. In his autem qui vita functi
sunt, etiam quod est in secutum. Ante ho-
minem patria, ac parentes, maioresq; erūt,
quorū duplex tractatus est: aut enim respō-
disse nobilitati pulchrū erit, aut humilius ge-
nus nobilitasse factis. Illa quoq; interim ex
eo, quod ante ipsum fuit tempore trahētur,
quæ respōsis, vel oraculis, vel signis futurā
claritatem promiserint, vt in diuo Ioanne
Baptista, multisq; aliis viris sanctissimis.

Quint. li. 3.
cap. 9.

De tempore quo vixit is, qui laudatur.

Cap. 44.

Laus homi-
nis ex ani-
mo & cor-
pore, & re-
bus externis
petenda est.

Ipsius laus hominis ex animo, & corpo-
re, et extra positus peti debet. Externa sūt,

Quint. li. 3.
cap. 9.

ut

Cicer. de
orat.

vt educatio, opes, diuitiæ, propinqui, amici,
 potentia, gratia, cæteraq; huiusmodi. In cor-
 pore verò sunt hæc, forma, vires, valetudo,
 & his similia. Qui hæc habuerit, laudabi-
 tur, quòd bene illis sit vsus: si non habuerit,
 quòd sapienter caruerit: si amiserit, quod
 moderate tulerit. Et quamuis & corporis,
 & fortuita quæ dicuntur, quæ dicatur bo-
 na in se veram laudem non habeant, quæ
 deberi virtuti vni putatur, tamen quòd ipsa
 virtus in earum rerum vsu ac moderatione
 maximè cernitur, tractāda etiam in lauda-
 tionibus hæc sunt. In quibus est summa laus
 nō extulisse se in potestate, nō fuisse insolē-
 tē in pecunia, non se prætulisse alijs propter
 abūdantiā fortunæ: vt opes & copiæ, nō su-
 perbiæ videātur ac libidini, sed bonitati, ac
 moderationi facultatē ac materiā dedisse.

In part.

Inter corporis verò bona, forma, quæ virtu-
 tē significat, facile laudatur, quod elegantis-
 simè Latinus poëta his verbis significauit.

Virtus in
 externarū
 rerum vsu
 ac modera-
 tione maxi-
 me cerni-
 tur.

Inter bo-
 na corporis
 forma ex-
 celit.

D iij Tutus

nique egentes, & sumptuosos, facile adduci, ut coniuvent: Iam id quod dubium erat, efficitur probabile: Catilinam coniuurasse. Sed hæc oratores non tenuiter more dialecticorum, sed copiosissimè expoliunt. Dicitur autem illa argumenti expolitio argumentatio, de cuius quatuor partibus, ratiocinatione, inductione, enthymemate, & exemplo breuiter & enucleatè disseremus.

De ratiocinatione. Cap. 17.

Cic. de inuent. lib. 1.
Quint. li. 5.
cap. 14. ad
Heren. li. 2.

Ratiocinatio, quam & syllogismum, & epicherema Græci vocant, constat propositione, cum qua eius ratio iungitur, deinde assumptione & eius probatione, postremo complexione. Propositio est, per quam breuiter locus is exponitur, ex quo omnis vis oportet, emanet ratiocinationis. Propositionis verò approbatio est, per quam breuiter id, quod expositum est, rationibus firmatū probabilius, & apertius fit. Assumptio, per quam id, quod ex propositione ad

συμμογιω
μὸς vel
ἐπιχειρη
μα Græcis
appellatur.

Propositio
quid sit.

Propositio-
nis approba
tio.

Assumptio.

G ostend

Assumptio-
nis appro-
batio.

ostendendum pertinet, assumitur. Assump-
tionis approbatio, per quam id, quod breui-
ter sumptum est, rationibus firmatur.

Cōplexio.

Complexio, per quam id, quod conficitur ex
omni argumentatione breuiter exponitur,
hoc modo, sit propositio, Melius gubernan-
tur ea, quæ cōsilio geruntur, quam quæ sine
cōsilio administrantur: deinde subijciatur
ratio, Exercitus enim is, cui præpositus est
sapiens imperator omnibus partibus cōmo-
dius regitur, quàm is, qui stultitia & teme-
ritate alicuius administratur. Assumptio de-
inde ponitur, Nihil autem omnium rerum
melius quàm omnis mūdus administratur.
Assumptioni probatio adiungitur: Nam
& signorum obitus, & ortus definitū quæ-
dam ordinem seruant, & annuæ commu-
tationes non modo semper eodem modo
sunt, verum ad utilitates quoq; rerum om-
nium sunt accommodatæ. Tertio loco indu-
cenda est complexio, quæ id infert, quod
ex su-

De arte
lib. 1. cap. 1.
De arte
lib. 1. cap. 1.
De arte
lib. 1. cap. 1.

ex superioribus partibus cogitur, hoc modo: Consilio igitur mundus administratur. Hæc vberius & doctius dicuntur in oratione, sed præcipiendi ratio hanc simplicem, & apertam breuitatem requirit.

Quot sint partes ratiocinationis.

Cap. 18.

Cic. li. I. de
inuent.
Quinti. li. 5
cap. 14.

EX supradictis manifestū est, nihil re-
ferre siue tripartitam, siue quinque par-
titam putes esse hanc argumentationem.

Nil refert
siue tripar-
titam, siue
quinque par-
titam ratio
cinationem
esse putem^o

Commodior tamen illa partitio videtur esse,
quæ in tres partes distributa est, quod fit si
propositionem & eius rationem vnā par-
tem existimemus: alteram verò assumptio-
nem, & eius exornationem: at si separe
propositionem à ratione, & assumptionem
ab exornatione, in quinque partes distributa
erit. Cum propositio ex se intelligitur, sine
ratione assumenda est. Assumptio etiam
cum perspicua est, nullius approbationis in-
diget. Quòd si & propositio & assumptio

Rectius exi-
stimatur ra-
tiocinatio
esse tripar-
tita, quam
quinque par-
tita.

Cic. de in-
uent. lib. I.

G ij pe spia

perspicuae sint, utraq; approbatione praeterita
 ratiocinationem cōficiemus hoc modo:
 Summopere virtus expetenda est: At prudē
 tiam esse virtutē in cōfessō est: Summopere
 igitur prudentia expetenda est. Vitare autē
 similitudinem, quae satietatis est mater, po
 terimus nō semper à propositione ordiētes,
 sed interdum à complexione, ab assumptio
 ne nonnunquam.

Similitudo
 quae satieta
 tis mater
 est, in argu
 mētationi
 bus vitetur.

Cic. in Part.
 & lib. 1. de
 inuent.

De Enthymemate. Cap. 19.

Enthyme
 ma est sylo
 gismi pars,
 vel syllogis
 mus imper
 fectus.

Enthymema est imperfectus syllogis
 mus, vel ut alij definiunt, syllogismi
 pars. Ratiocinatio enim tripartita est, ex
 tribus igitur eius partibus si una praeterea
 tur, bipartita fit argumētatio, quae est enthy
 mema, ut, Omnes artes sunt expetēda, igitur
 expetēda est eloquētia. Intelligitur enim
 assumptio. Propositione verò praeterita fit
 enthymema, hoc modo: Eloquentia est ars:
 igitur est expetenda. Optimum autem vi
 detur enthymema quod fit expugnātibus,
 quòd

Arist. lib. 1.
 Rhe. cap. 4.
 Quint. li. 5.
 ca. 10. & 14.

Optimū est
 enthyme
 ma expug
 nantibus.

Quint. li. 5.
 cap. 14.

Cc. in. Topicis.

quòd etiã solum enthymema quidã vocãt, non quòd non omnis argumētatio bipartita proprio nomine enthymema dicatur, sed vt *Homerus* propter excellentiã cōmune poetarum nomen effecit apud *Græcos* suum: sic cūm omnis argumentatio bipartita enthymema dicatur, quia videtur ea, quæ ex contrarijs conficiatur, acutissima, sola propriè nomen commune possidet. Eius generis est illud *Cic.* Eius igitur mortis sedetis vltiores, cuius vitam si putetis per vos restitui posse, nolitis? Et illud *Micipsæ* ad *Iugurtham* apud *Sallustiū*. Quem alienū fidum inuenies, si tuis hostis fueris? Enthymemate sæpius vtuntur oratores, quàm ratiocinatione: quod mouit *Aristotelem*, vt enthymema syllogismum oratorium esse diceret.

Enthymema *Quintilianus* cōmentum, aut commentationem interpretatur, quo nomine cum possint omnes animi cogitationes significari, argumentatio bipartita signatur.

Homerus propter excellentiam cōmune poetarum nomen fecit suum.

Enthymema cur oratorius syllogismas dicatur.

Vnde dictū sit eathymema.

Pro Mil.

In Iugurt.

Lib. 7. Rhet. c. 1. & lib. 1. post. c. 1.

Lib. 5. c. 10

G iij Alij

Alij propterea credunt bipartitam argu-
mētationem enthymema appellatā, quòd
in animo maneat condita illa pars, quæ si-
lentio est præterita.

De inductione. Cap. 20.

Quid sit in-
ductio.

Inductio est oratio, quæ rebus non du-
bijs captat assensionem auditorum, qui-
bus assensionibus facit, vt illis dubia quædā
res propter similitudinem earum rerum,
quibus assenserint, probetur: vel, Inductio
est argumentatio, quæ ex pluribus collati-
onibus peruenit, quo vult, hoc modo: Quod
pomum generosissimum? puto quòd opti-
mum: & equus? qui velocissimus: & plu-
rain eundem modum. Deinde: cuius rei
gratia illa proposita sunt: Ita hominum,
non qui claritate nascendi, sed qui virtute
maximè excelleret, erit generosissimus. Hoc
genere argumentationis plurimum Socra-
tes vsus est, propterea quòd nihil afferre ad
persuadendum volebat, sed ex eo, quod sibi

Cic. li. 1. de
inuent.

Brevior in-
ductionis
definitio.

In Topicis.

Quint. li. 5.
cap. 11.

Arist. li. 13.
Met. ca. 4.

Inductione
Socrates
plurimum
vltus est.

ille

Cic. de in-
uent. 1.

ille dederat, qui cum disputabat, aliquid cō-
ficere malebat: quod ille ex eo, quod iam
concessisset, necessario approbare debebat.
Sed in oratione perpetua dissimile est. Etenim
sibi ipsi respondet orator. Poeta vehementer
inductione delectatur: Virgilius inducit
Æneā à Sybilla petentē, ut iter doceat ad
patrē oratione fictis illa quidē fabulis ple-
na, sed qua nihil esse possit vel blādus, vel
magis artificiosū: in qua hæc est inductione:

Si petuit manes arcessere coniugis Orpheus,
Thracia fretus cithara, fidibusq; canoris:
Si fratrem Pollux alterna morte redemit,
Itque reditque viam toties. Quid! Thesea? magnum
Quid memorē Alciden? & mi genus ab Ioue summo.

Lib. 6.
Aenci.

Sed maximè omnium eam frequentauit
Ouidius, apud quem & multa & præclara
sunt exempla: nos vno erimus cōtenti. Pro-
bat ille ad consolandam vxorem hac indu-
ctione, asperas res & tristes segetem, ac ma-
teriam esse gloriæ.

G iij Mate

Materiamq; tuis tristem virtutibus imple
 Ardua per præceptis gloria vadit iter.
 Hæc tora quis nosset, felix si Troia fuisset?
 Publica virtutis per mala facta via est.
 Ars tua Tiphys iacet, si non sit in equore fluctus:
 Si valeant homines, ars tua Phæbe iacet.
 Quæ latet, inq; bonis cessat non cognita rebus,
 Apparet virtus, arguiturq; malis.

Trist. li. 4.
 etc. 3.

Quæ sint in
 hoc genere
 cauenda.

Hoc in genere duo sunt diligenter cauenda,
 primum vt illud, quod inducemus pro simi-
 litudine, eiusmodi sit, vt sit necesse cõcedi.
 Deinde vt illud, cuius confirmandi causa
 fiet inductio, simile ijs rebus sit, quas res
 quasi non dubias ante induxerimus.

De exemplo. Cap. 21.

Exemplum
 est inductio
 imperfecta.

Exemplum est inductio imperfecta,
 vel quod idem est, Inductio Rhetorica.
 Cicero pro Milone Negant in-
 tueri lucem esse fas ei, qui ab se hominem es-
 se occisum fateatur: in qua tãdem vrbe hoc
 homines stultissimi disputant? nempe in ea,
 quæ primum iudicium de capite vidit M.
 Horatij fortissimi viri, qui nondum libera

Arist. rhe. 1.
 ca. 2. & li. 2.
 cap. 20.
 Quint. lib.
 5. cap. 11.

cuius

ciuitate, tamen Po. Ro. comitijs liberatus est, cum sua manu sororem esse interfectā fateretur. Aliqui Aristotelem summum in omni scientia virum, temere ausi sunt reprehendere, quòd exemplum genus argumentationis fecerit: sed magnus ille vir, & acuta mente præditus, maius quiddam perspexit: nimirum exemplum esse argumentum quidem à similitudine, sed in argumentatione positum efficere nouum argumentationis genus, quod à ratiocinatione, & inductione sine controuersia differt. Enthymema autem esse non potest, cum in enthymemate semper generale aliquid vel ponatur, vel intelligatur: in exemplo verò ex vna re singulari alia inducatur. Unde fit ut sit quartum argumentationis genus, quod ea ratione ab inductione separatur, qua enthymema à syllogismo disiungitur.

Rectè Arist. exemplū argumentationis partem esse dixit.

Exemplum ex vna re singulari, aliā inducit,

De Epicheremate. Cap. 22.

Quano

Locis supra dictis & li. 2 prior. c. 24. & lib. 1. post cap. 1.

Quot modis fiant figuræ verborum.

Cap. 25.

Quint. li. 9.
cap. 3.

Pro Mil.

Orat. 1.

Orat. 2.

In Orat.

Figuræ verborum tribus maximè fiunt modis, per adiectionem, detracti-
onem, & similitudinem. Per adiectionem, ut Cicero pro Milone: Occidi occidi non spurium Me-
lium, quo loco, verbū, occidi figuratè gemi-
natum est. Et in Catil. Fuit, fuit ista quon-
dam in hac rep. virtus. Et in eadem oratio-
ne. *Viuis, & viuis* non ad deponendam,
sed ad confirmandā audaciā. Per detracti-
onem etiam fiunt figuræ, in quibus mul-
tum est venustatis: Cice. in eundem Ca-
tilinam: *Abijt, excessit, erupit, euasit*, ubi
coniunctiones prætermittuntur. Sed ter-
tium genus figurarum quod quandam
vocum habet similitudinem, & aures
præcipuè in se vertit, & animos excitat,
Cicero in oratore: Ita que efficis, ut cum
gratiæ causa nihil facias, omnia tamen sint
grata, quæ facis.

Figuræ ver-
borum tri-
bu. maximè
fiunt modis.Figuræ que
vorum ha-
bent simili-
tudinem au-
res in se præ-
cipuè ver-
tunt.

De figuris quæ fiunt per adiectionem.

Cap. 26.

ἀναφορὰ
vel
ἐπιβολή,
Gra.

Acriter &
instante ab
eodem ver-
bo ducitur
sæpius ora-
tio.

Repetitio est cum ab eodem verbo ducitur sæpius oratio, vel ut Cicero describit, Est eiusdem verbi crebra à primo

aut. ad Her.
li. 4.
Quint. lib.
9. cap. 3.
de Orat. 3.
in orat.

repetitio. Quod acriter & instanter fit, Cicero in Catilinam, Nihil agis, nihil mo-

Orat. 1.

liris nihil cogitas, quod ego non modo audiam, sed etiam videam, planeque sentiam.

Idem contra Rullum: Quid enim est tam

Orat. 2.

populare, quam pax? qua non modo iis, quibus natura sensum dedit, sed etiã tecta atq;

agri mihi lætari videntur. Quid tam popolare, quàm libertas? quam non solum ab

hominibus, verum etiam à bellis expeti, atq; omnibus rebus anteponi videtis. Quid

tam popolare, quàm otium? quo ita incūdam est, ut & vos, & maiores vestri, &

fortissimus quisq; vir maximos labores suscipiendos putet, ut aliquando in otio possit

esse præsertim cum imperio ac dignitate.

Con

Phil.2.

Conuersio est cum in idem verbum con-^{ἐπιφορὰ}
iicitur sæpius oratio, Cicero in An-^{vel.}
tonium, Doletis tres exercitus populi Ro-^{ἀντιστοφί}
mani interfectos? Interfecit Antonius.^{Græ.}
Desideratis clarissimos ciues? eos quoque
eripuit vobis Antonius. Autoritas huius
ordinis afflictata est? Afflixit Antonius.

Orat.2.

Complexio est, quæ repetitionē & cons-^{συμπλο-}
uersionem complectitur. Qui sunt, qui^{κῆ,}
fœdera sæpe ruperunt? Carthaginenses.^{aut. ad Her.}
Qui sunt, qui crudele bellum in Italia^{lib.4.}
gesserunt? Carthaginenses. Qui sunt, qui
Italiam deformauerunt? Carthaginenses.
Qui sunt qui sibi postulāt ignosci? Cartha-
ginenses. Videte ergo, quid oporteat eos
impetrare. Cicero pro lege agraria: Quis
legem tulit? Rullus. Quis maiorem popu-
li partem suffragijs priuauit? Rullus.
Quis comitijs præfuit? idem Rullus.
Quis tribus, quas voluit, vocauit, nullo

K iij custo

*custode sortitus? Quis decem viros, quos
voluit, renunciauit? idem Rullus.*

Conduplicatio est verborū geminatio,
quæ habet interdū vim, lepōrem aliās.
Geminantur autem verba modis pluribus,
aut enim adiungitur idem iteratum, ut Cicero in Catilinā, *Viuis & viuis non ad des-* Orat. 3.
ponendam sed ad confirmandam audaciā.

Aut & idem ad extremum refertur: Cicero in Verrem, Multi & graues dolo- A. 7.
res inuenti parentibus, & propinquis mul-

Aliquando
continēter
idem verbū
in diuersis
ponitur sen-
tentijs.

ti. Aut continenter vnum verbū non in ead-
dem sententia ponitur: Cicero pro Ligario,
Principum dignitas erat penè par, non par
fortasse eorum qui sequebantur: Aut post
aliquam interiectionem repetuntur. Cicer. Phil. 2.

Bona, miserum me (consumptis enim lac-
chrymis tamen infixus animo hæret do-
lor) bona inquam (n. Pompeij acerbissi-
mæ voci subiecta præconis. Possunt quoq̃

Media ver-
ba possunt
primis res-
pondere.

media

media respondere, vel primis, vt Virgil.

Aen.7.

Te nemus Angicia, vitreare Fucinus vnda.

Aet.7.

Vel vltimis: Cicero in Verrem, Hæc navis onusta ex præda Siciliensi: cum ipsa quoque esset ex præda. Interim sententia tota repetitur. Cicero in eadem act. Quid Cleomenes facere potuit? non enim possum quenquam insimulare falso. Quid inquam Cleomenes magnopere facere potuit? Ille verò apud Ciceronem locus est pulcherrimus, in quo & primo verbo longo interuallo reditum est vltimum, & media primis & medijs vltima congruunt. Vestrum iam hic factum reprehenditur P. C. non meum: ac pulcherrimum quidem factum, verum vt dixi non meum sed vestrum.

Aliquando sententia tota repetitur

Locus apud Ciceronem pulcherrimus.

πλοκῆ
Græ.

TRaductio est cum verba paululum immutata ponuntur. Cicero, *Hominnes prope confitentem iudicio liberauerunt: hominibus iniuria tui stupri in ipsos dolori*

πολύπλοκῆ

De arusp. resp.

non

nō fuit: Homines tibi arma, alij in me, alij post in illum inuictum ciuem dederunt: hominum beneficia prorsus concedo tibi, ac maiora non esse quærenda. Et pro Archia: Pleni sunt omnes libri, plene sapientium voces, plena exemplorum vetustas.

συνωνυμια.

Synonimia est cum verba idem significantia congregantur. Quæ cum ita sint Orat. 1.
 Catilina, perge quo cœpisti: egredere aliquando ex vrbe, patent portæ, proficiscere. Et

Non verba modo, sed sensus quoque idē facientes aceruantur.

alio libro: Abijt, excessit, erupit, euasit. Orat. 2.
 Nec verba modo, sed sensus quoque idem facientes aceruantur, Perturbatio istum Pro Mil.
 mentis & quædam scelerum offusa caligo, & ardentes furiarum faces excitarunt.

πολυσύνδετον.

Polysyndeton est schema quod coniunctionionibus abundat.

Tectamq; laremq;
 Armaq; Aminiculumq; canem, cressamq; pharetrā. Georg. 3.
 Cic.

In Catil.

Cic. Atq; idem tamen stuprorum, & scelerum exercitatione assuefactus, frigore, & fame, ac siti, & vigilijs perferendis, fortis ab ijs istis suis scijs prædicabatur. Idem.

Pro domo sua.

Senatus est summum populi Romani populorumq; & gentium omnium, ac regum concilium. Et alibi. Virtus hominibus instituendo, & persuadendo, non minis,

De orat.

& vi, ac metu traditur.

GRadatio repetit quæ dicta sunt, & ^{κλιμαξ} priusquam ad aliud descendat in pluribus resistit. Vel ut cum Cicerone definiamus, Gradatio est cum gradatim sursum versus editur. Africano virtutem industria virtus gloria n, gloria æmulos comparavit. Cicero pro Milone: Neq; verò se populo solum, sed etiã senatui tradidit: nec senatui modo, sed publicis præsijs & armis, neq; his tantu, verum etiã eius potestati, cui senatus totam Reip. omnẽ Italiæ pubem,

pubem, cuncta populi Romani arma com-
miserat. In tertio loco, cum dicendum fuisset:
nec publicis praesidijs & armis tantum: con-
sulto, quoniam id longum erat & in suave,
pro eo dixit: neque his tantum. Idem pro Sex.
Roscio Amerino. In urbe luxuries creatur
ex luxuria auaritia existat, necesse est, ex
auaritia erumpit audacia. Haec figura aper-
tiores habet artes & magis affectatam,
ideoque esse rarior debet.

De figuris verborum, quae fiunt per
detractionem. Cap. 27.

Figurae quae
per detra-
ctionem fi-
unt nouita-
tis breuita-
tisque gratia
maxime pe-
tuntur.

Sequuntur figurae, quae per detractionem
fiunt, quae breuitatis nouitatisque maxi-
me gratia petuntur.

Quint. li. 9.
ca. 3. Cice. 3.
de orat. in
orat. aut. ad
Her. li. 4.

Διάλυτον
αὐτὸν
διετοῦ.

Dissolutio, quam articulum alij vocant,
est cum demptis coniunctionibus dis-
solutè plura dicuntur. Cice. Sit in eius tutela
Gallia, cuius virtuti, si dei, felicitati comen-
data est. Apta est haec figura non in singu-
lis

De prou.
conf.

lis

lis modo verbis, sed sententijs etiã, vt Cicero
 ProArchia. *pro Archia: Hæc studia adolescentiã alũt,*
senectutem oblectant, secundas res ornãt,
aduersis per fugium præbêt, delectãt domi,
 de poly syn *non impediunt foris, pernoctant nobiscum,*
 deto dictũ *peregrinantur, rusticantur. Dissolutionis*
 est cap. supe *autem, & polysyndeti fons vnus est,*
 riori. *quia acriora faciunt, quæ dicuntur, & vim*
 Arist. 3. rhe. *quandam per se ferentia velut sæpius*
 cap. 12. *erumpentis affectus,*

Dissolutio
 non in sin-
 gulis modo
 verbis fit.
 sed senten-
 tijs etiam.

Dissolutio-
 nis & poly-
 syndeti v-
 nus est fons.

πρῶτόθεν
 μα & ὀπί-
 θευμα
 comprehen-
 dit adiutio

Tribus mo-
 di, aduñtio
 fit.

A Diuñtio est in qua vnum ad verbum,
 quod primum aut postremũ collocatur
 plures sententiæ referuntur, quarum vnã
 quæq; desideraret illud, si sola poneretur.
 Fit autem præposito verbo ad quod reliqua
 respiciant, hoc modo: *Vicit pudorem libi-*
 do, *timorem audacia, rationem amētia: aut*
 illato, quo plura clauduntur. *Nec enim*
 Orat. I. *is es Catili. vt te, aut pudor vnquam à tur-*
pitudine, aut metus à periculo, aut ratio
à fu-

à fu-

Minori apparatu apud sapientes dicendum, 72.
Modus definitionis quis sit, 17.
Modus & forma verborum in oratione, 194.
Monosyllaba multa non sunt continenda, 193.
Mors etiam laudatur prestantium virorum, 59.
Motus quatuor sunt genera, partes singulorum generum plures, 13.

N

Narratio quid sit, 85. & 86.
Narratio debet esse brevis, aperta & probabilis, 85.
Narratio iucunda sit & suavis, 86.
Narratione quando & quomodo sit utendum, 86.
Natura maximam vim ad dicendum affert, 10.
Naturæ dona sunt arte meliora. 11.
Naturæ notatio peperit artem, ibid.
Negantia sunt valde contraria aientibus, 25.
Necessarium dicitur etiam id quod magni interest, 64.
Notatio Græ. Etymologia dicitur, 20.
Notatione sæpè vtuntur oratores & poetæ, ibid.
Notatione argumentum, ibid.
Numerosa orationis quis inuentor, & cur inuenta, 195.
Numerosa oratio & poema eisdem pedibus temperantur, 200.
Numerus oratorius Græc. Rhythmus quid: numerus poeticus metrum dicitur, 202.
Numerosa oratione vti difficilius est

quam versu, 203.
Numerus in qua parte ambitus esse debeat, 204.
Numerus orationis si semper est idem maximè vitiosum, 206.
Numerosum in oratione quid putetur, 211.
Numeros omnes in oratione permittos esse sentit Cic. 210.
Numerosa quando sua sponte efficitur oratio, 212.
Numerus membrorum cuiusmodi esse debeat, 215.

O

Occupatio aliàs presumptio, Græ. Prolepsis quid, 171.
Occupationis genus quoddam est reprehensio, ibid.
Oculorum & oris maxima est vis in actione, 235.
Officium Rhetoricæ quod, 1.
Officia quæ & quib. anteponenda, 67.
Opibus quomodo vtendum, 53.
Optimates qui sint, 18.
Onomatopœia Cice. est Nominatio ea Latinis vix permittitur, 137.
Oratoris magna & preclara munera, 3.
Oratoris materia est questio, 5.
Oratoris perfecti sapientia vniuersæ reip. salutem contineri, 3.
Orationis ornatissimæ quæ sint, 7.
Oratoris opera & munera qualia, 10. & 13.
Orator fidem facit argumentis, 13.
Oratori facultas definiendi est necessaria, 18.
Orator definit vberius quam philosophus,

- Sophus, *ibid.*
 Oratores & poetæ sæpe per translationem designantur, 19.
 Oratores auxilio, Iurisconsulti consilio iuuabant, 34.
 Oratoris maxima vis est in affectibus mouendis, 39.
 Oratori dicenti probabiliter mores Ciuitatis sunt cognoscendi, 71.
 Orationis quatuor sunt partes: & quare in causa eis utamur, 75.
 Oratoriæ argumentationes quomodo sint tractandæ, 113.
 Oratio non sit syllogismorum & enthymematum turba conferta, *ibid.*
 Oratio omnium Regina rerum, magnam vim habet, 115.
 Oratorem ipsum commoueri, caput est ad animos auditorum mouendos, 116.
 Orator ab eloquendo nomen accepit, 119.
 Oratio quomodo ornatur, 121.
 Oratio figuratur tam verbis proprijs quam translatis, 147.
 Oratio non debet decrescere, 189.
 Oratio quomodo & quando suapte natura numerosa efficiatur, 212.
 Orationis quæ membris constat vis & qualitas, 215.
 Oratione numerosa quomodo utendum, 217.
 Oratione nihil magis tenerum & flexibile, 219.
 Ordinis observatio quid, 189.
- P**
- Artes virtutis quatuor, 19.
 Paronomasia Latin. Annominatione, quid: & quam varijs rationibus fiat, 160.
- Paronomasia pondere sententiarum implenda, 151.
 Permutatio seu inuersa Græ. Allegoria, quid sit, 140.
 Periphrasis quid: ea poetis frequentissima est, 144.
 Periphrasi contraria perissologia, *ibi.*
 Peroratio est extrema pars orationis, 114.
 Perorationis partes & affectus, *ibi.*
 Permissio Gr. Epitrope quid, 182.
 Periodum multis nominibus appellat Cicer., 199.
 Periodi initium, medium & finis quale, *ib.* & 205, & 206, 209.
 Periodus habet membra minimum duo, sæpe etiam tria, 214.
 Periodus quid præstare debeat, 215.
 Perorationes constant numero sæ orationis genere, 218.
 Pedes duarum syllabarum sunt quatuor, 201.
 Pedestrium syllabarum sunt octo, *ib.*
 Ex Pedibus pluribus est quod tres syllabas excedit, 202.
 Pæon vel orienti, vel mediæ, vel cadenti orationi aptissimus, 210.
 Pæon in oratione ampliori frequentissimus, *ibi.*
 Poema est loquens pictura, 156.
 Polyptoton Lat. tractatio, quid, 155.
 Polysyndeton quid, 154.
 Polysyndeti & dissolutionis vnus est fons, 157.
 Preiudiciorum tria sunt genera, 35.
 Prætermisio vel præteritio Cice. Occupatio, Græ. paralepsis, quid, 178.
 Principia in exornatione sunt maxime libera, 84.

Prin-

Principia in deliberatione vel nulla
 sint vel breuia, *ibid.*
 priuantia quid sint, 24.
 Pronominatio, Cic. Antonomasia 135
 Pronunciatio quid, 9.
 Pronunciationis laus & utilitas, 232.
 Pronunciationis duæ sunt partes, 233.
 Propositum Græ. Thesis, quid, 5.
 Propositi duo genera, *ibid.*
 Proposito quid efficiat orator, 14.
 Propositio quid sit, 97.
 Propositionis approbatio, *ibid.*
 Protopopœia quid: & eius vis, 174.
 Protopopœia magnam vim eloquen-
 tia desiderat, *ibid.*
 Prudentia quid sit, 54.

Q

Quæstio est materia orat, 5.
 Quæstionum duo genera, *ibid.*

R

Ratione quid orator appellet, 90.
 Ratio affertur à Reo, *ibid.*
 Ratio Rei labefactatur firmamento.
ibid.
 Ratio totius orationis ad iudicatio-
 nem conferenda, 91.
 Ratiocinationis quæstio qualis, 93.
 Ratiocinatio quibus constet, 97.
 Ratiocinatio Græc. syllogismus & epi-
 cherema dicitur, *ibid.*
 Ratiocinationis partes quot sint, 99.
 Refutatio duplex, quid, 111.
 Refutatio & confirmatio eodem in-
 uentionis fonte vtuntur, 112.
 Repugnantia differunt à contrarijs &
 dissimilibus, 27.

Repetita breuissimè sunt dicenda, 118.
 Repetitio Græ. Anaphora, quid, 150.
 Rerum magnarum duplex genus, 47.
 Rerum vsum magnarum tria sunt ge-
 nera ad amplificandum, 4.
 Rerum copia verborum copiam gignit,
ibid. 122.
 Res gestæ ad cuiusq; virtutis nomen &
 vim sunt reuocanda, 57.
 Responsio figura quid, 170.
 Rhetorica quid: eaq; est ars, 1.
 Rhetoricæ officium, finis, dignitas &
 materia, 1. & 4.
 Rhetoricæ materia quomodo à cæte-
 rarum artium materia differat, 4.
 Rhetoricæ partes quinque, 8.
 Rhythmus quid sit, 102.
 Rhythmi constant spatio temporum,
 pedes etiam ordine, *ibid.*

S

Sapientia quid sit, 54.
 Sapientie comites & ministræ
 sunt Dialectica & oratoria, *ib.*
 Sapietia sicut cæterarum reru, sic etiã
 eloquentie fundamentum est, 227.
 Sapientis est consilium suum de ma-
 ximis rebus explicare, 70.
 Schemata Gr. quid vocitent, 18.
 Ser. Sulpitij laus, 56. & 58 & 60.
 Similitudo quid, 22.
 Similitudo tatiætatis mater, 100.
 Similiter desinens Gr. homioteleutõ
 quid, 162.
 Similiter cadens, Gr. homoiptoton,
 quid, 161.
 Similiter cadens & similiter desinens
 quomodo differant, 162.
 Syllogismus vel epicherema, Latin.
 ratio

ratiotinatio, 97.
 Syllogismus quibus constet, ibid.
 Syllogismus cornutus est dilemma, 109.
 Syllabæ verbi prioris non sint primæ
 verbi sequentis, 193.
Συνομιῶν quid, 159.
 Synecdoche tropus quid, 132.
 Synecdoches octo modi, ad quatuor
 reuocantur, ibid.
 Synecdoche à metaphora quid diffe-
 rat, 133.
 Synecdoche à Cice. Præcisio quid: &
 quomodo differat ab Apoliopeli, 159.
 Synonimia quid, & quibus modis cō-
 ficiatur, 154.
 Sorites quid, & vnde dicatur, 107.
 Sorites vulgo dicitur argumentatio à
 primo ad vltimum, 112.
 Sorites sæpe fallax, ibid.
 Soriti quomodo resistendum, ibid.
 Status quid sit, 88.
 Status vnde nascatur, & vnde dicitur,
 ibid.
 Status quomodo tractetur, 94.
 Status tres, & quid sint, 89.
 Stylus dicendi magister, 189.
 Suadendo vel dissuadendo tria sunt
 spectanda, 62.
 Suadendi partes sunt tres, 63.
 In suadendo & dissuadendo quæ ad-
 uertenda: est que id grauissimæ per-
 sonæ, 67. 70.
 Sustetatio Græ. Paradoxon, quid. 178

T Erretur facillimè leuissimi cu-
 iusq; animus, 65.
Tertium genus figurarum ver-
 borum quale, 160.

Testimonium quid dicatur, 25.
 Themistoclis & Theodectis, atq; ali-
 orum excellentissima memoria, 232.
 Thesis Cice. propositum vocat. 5.
 Trasimachus numerosæ orationis in-
 uentor, 195.
 Traductio Græ. Polyptoton, quid, 153.
 Translatio cum frequentissimus tro-
 pus, tum longè pulcherrimus, 127.
 Traslatio Græ. metaphora quid, ibid.
 Translationem genuit necessitas, iu-
 cunditas celebrauit, ibid.
 Translatio & comparatio quomodo
 differant, 129.
 Translatio est quadruplex, ibid.
 Translatio quomodo fiat, ibid.
 In translatione quæ fugienda, 130.
 Translationum variæ species, ibid.
 Translationis frequens vsus exit in
 allegoriam & ænigma, 131.
 Translatio durior quomodo molli-
 enda, ibid.
 Tres exercitus Pop. Ro. in Bello Ci-
 uili Cæsaris & Pompeij, sunt inter-
 fekti, 44.
 Tropus quid sit, 126.
 Tropi numero sunt vndecim, ibid.
 Troporum & figurarū discrimen, 146.

V

Varietate res gaudet, & animus
 nouis delectatur, 186.
 Verba simplicia qualia, 123.
 Verbor. simpliciu optima, quæ, ibid.
 Verba simplicia iudicio aurium sunt
 ponderanda, 124.
 Verba inusitata quæ, ibid.
 Verbum poeticum aliquando digni-
 tatem habet in oratione, 125.
 Verba

Verba nouantur quatuor modis, ibid.	Virtus præstantis viri quæ sit,	57.
Verbo sensum claudere optimū, 100.	Virtus rebus difficilibus & arduis cō-	104.
Verba in oratione non sunt ad pedes	paratur,	
dimensa, ibid.	Vitia quæ in oratione numerosa vitā-	213.
Verborum breuium & longorum vi-	da,	
tanda est continuatio, 193.	Vocem qualem exigant motus ani-	233.
Nec verba verbis, nec nomina nomi-	mi,	
nibus continuari debent, 194.	Vox quantum possit in oratione, 234.	
Verecundia est omnium virtutum cu-	Vrbanitas opportuna reficit animos,	81.
stos, 56.	Vrbes similiter atque homines lau-	61.
Versus in oratione si efficitur vitium	dantur,	
est, 204.	Vsus & exercitatio quantum valeant,	219.
Virtutis partes quatuor, 19.	Vtile quomodo consideretur, 67.	
Virtus quot & quales cōplectatur for-	Vtilitatis species quomodo commen-	68. & 69
mas, 19. & 22.	danda.	
Virtus in extremarū rerum vsu ac mo-	Vtilitas semper cum dignitate coniū-	69.
deratione maximè cernitur, 53.	cta est,	
Virtutis duplex vis, 54.		
Virtutum singularum sunt certa quæ-		
dam officia, 56.		

Errata hoc modo legantur.

Pagina.	Versu.	Dic.	Dic.
21.	8.	pudorij	pudori.
34.	12.	quæ	qui.
37.	11.	defossam	defossum.
45.	21.	si	sic.
53.	8.	dicuntar	dicuntur. qui dicatur: est delendū
57.	18.	grauita	gratuita.
82.	15.	auditus	aditus.
148.	15.	couuenis	conuenit.
163.	19.	rem	delendū est.

Alia fortè reperies, quæ ideo relicta sunt, quia facile dignoscuntur,

LAVS DEO.

Pag.	Verf	Errata	Correcta.
------	------	--------	-----------

In priori præfatione.

2.	17.	auguste	anguste.
2.	21.	celeritur	celeriter.
4.	16.	salutis	salus.

In posteriori præfatione.

Vltima	7.	Græg.	Greg.
Ibid.	13.	Arrij	Arij.
Ibid.	19.	ex diuinarũ rerũ cura & cõtemplatione.	redundat.

In lib. 1. 2. & 3.

5.	3.	in margine. pone	lib. 1. rhet c. 22.
6.	5.	laudatione	laudationes.
9.	10.	nam inuentio	nam nec inuentio
21.	8.	pudorij	pudori.
25.	10.	in margine, negãti	negantia.
36.	21.	dicendum	dicendum
37.	11.	defossam	defossum
39.	9.	confiliet	conciliet
45.	21.	fi	fic
53.	8.	dicũtar	dicũtur. qui dicatur. redũdat.
57.	18.	grauita	gratuita
69.	3.	cæterarũ	cæterarum
77.	11	cura	cum
82.	15.	auditus	aditus
93.	5.	supplitiũ	supplicium
117.	20.	diffidas	diffidas
118.	11.	repetitione	repetitione
121.	14.	fi	fit
130.	14.	Charibdim	Charybdim
139.	6.	in marg. μετ' ἀλλήλῃς	μετ' ἀλλήλῃς.
141.	12.	in consequentia	inconsequentia.
147.	2.	confirmationem	conformationem.
159.	19.	in marg. ἐλλήλῃς	ἐλλήλῃς.
183.	15.	obtestationem.	obtestationem.
184.	10.	confecit	conficit.

LAVS DEO.

Handwritten text at the top of the page, possibly a title or header.

Handwritten text in the upper middle section, possibly a signature or name.

confic	confic	20
collationem	collationem	21
in marg. & s. v. s.	in marg. & s. v. s.	20
concordantiam	concordantiam	22
incompleta	incompleta	23
in marg. & s. v. s.	in marg. & s. v. s.	24
Christiana	Christiana	24
et	et	24
repetitione	repetitione	25
libris	libris	25
in marg. & s. v. s.	in marg. & s. v. s.	26
adhibere	adhibere	26
in marg. & s. v. s.	in marg. & s. v. s.	27
adhibere	adhibere	27
in marg. & s. v. s.	in marg. & s. v. s.	28
adhibere	adhibere	28
in marg. & s. v. s.	in marg. & s. v. s.	29
adhibere	adhibere	29
in marg. & s. v. s.	in marg. & s. v. s.	30
adhibere	adhibere	30
in marg. & s. v. s.	in marg. & s. v. s.	31
adhibere	adhibere	31
in marg. & s. v. s.	in marg. & s. v. s.	32
adhibere	adhibere	32
in marg. & s. v. s.	in marg. & s. v. s.	33
adhibere	adhibere	33
in marg. & s. v. s.	in marg. & s. v. s.	34
adhibere	adhibere	34
in marg. & s. v. s.	in marg. & s. v. s.	35
adhibere	adhibere	35
in marg. & s. v. s.	in marg. & s. v. s.	36
adhibere	adhibere	36
in marg. & s. v. s.	in marg. & s. v. s.	37
adhibere	adhibere	37
in marg. & s. v. s.	in marg. & s. v. s.	38
adhibere	adhibere	38
in marg. & s. v. s.	in marg. & s. v. s.	39
adhibere	adhibere	39
in marg. & s. v. s.	in marg. & s. v. s.	40
adhibere	adhibere	40
in marg. & s. v. s.	in marg. & s. v. s.	41
adhibere	adhibere	41
in marg. & s. v. s.	in marg. & s. v. s.	42
adhibere	adhibere	42
in marg. & s. v. s.	in marg. & s. v. s.	43
adhibere	adhibere	43
in marg. & s. v. s.	in marg. & s. v. s.	44
adhibere	adhibere	44
in marg. & s. v. s.	in marg. & s. v. s.	45
adhibere	adhibere	45
in marg. & s. v. s.	in marg. & s. v. s.	46
adhibere	adhibere	46
in marg. & s. v. s.	in marg. & s. v. s.	47
adhibere	adhibere	47
in marg. & s. v. s.	in marg. & s. v. s.	48
adhibere	adhibere	48
in marg. & s. v. s.	in marg. & s. v. s.	49
adhibere	adhibere	49
in marg. & s. v. s.	in marg. & s. v. s.	50
adhibere	adhibere	50

LAUS DEO

